

Pázmány Law Working Papers
2014/10

Dömötörfy Borbála Tünde

**Az Európai Bíróság ítélete a
Schindler-ügyben.**

**Az anyavállalat versenyjogi felelőssége,
illetve annak megdönthetősége**

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Pázmány Péter Catholic University Budapest
<http://www.plwp.jak.ppke.hu/>

Dömötörfy Borbála Tünde:

Az Európai Bíróság ítélete a Schindler-ügyben. Az anyavállalat versenyjogi felelőssége, illetve annak megdönthetősége¹

Az Európai Bíróság Schindler Holding és társai ügyben hozott ítélete több szempontból is érdekesnek számít. Az Európai Unió fő felvonó és mozgólépcső gyártó társaságai kartellügyében hozott döntés elleni fellebbezésükben a Schindler Holding és az egyes érintett tagállamokban aktív leányvállalatai összesen tizenhárom jogalapra hivatkoztak. A jogalapok kétségkívül érdekes kérdéseket feszegetnek az alapjogok és a versenyjog vonatkozásait illetően, azonban a jogalapok között az ítélet hozott újdonságokat az anyavállalat felelősségét illetően is a leányvállalatai által elkövetett versenyjogsértésekért. E cikk az ügynek és előzményeinek bemutatását követően ez utóbbi jogalapokat vizsgálja. Az Európai Bíróság tárgyalt ítélete érdekes fejleményeket hozott az anyavállalat meghatározó befolyását illetően. Elméletileg az uniós döntéshozó továbbra is megdönthetőnek tartja az Akzo-vélelmet, ennek gyakorlati megvalósíthatósága azonban az ítélet után egyre kérdésesebbnek tűnik.

1) Az ügy előzményei

Az ügy felperese, a Schindler az első világszintű, felvonókat és mozgólépcsőket szállító cégcsoportok egyike. Az anyavállalat a svájci székhellyel rendelkező Schindler Holding Ltd., leányvállalatai a Schindler SA (a továbbiakban: Schindler Belgium), a Schindler Deutschland Holding GmbH (a továbbiakban: Schindler Németország), a Schindler Sàrl (a továbbiakban: Schindler Luxemburg), a Schindler Liften BV (a továbbiakban: Schindler Hollandia). A Schindler a felvonók és mozgólépcsők területén nemzeti leányvállalatokon keresztül folytatja tevékenységeit.²

2003 nyarán az Európai Bizottság információkat kapott a felvonókat és mozgólépcsőket gyártó, az Európai Unió területén üzleti tevékenységet folytató társaságok – azaz a Kone, az Otis, a Schindler és a ThyssenKrupp – közötti, feltételezhetően fennálló kartellről. 2004 elején a Bizottság vizsgálatokat folytatott az érintett társaságok helységeiben.³

A társaságok engedékenységi kérelmet nyújtottak be. A Bizottság határozatában megállapította, hogy a négy fő, az Unió területén aktív társaságok – azaz a Kone, az Otis, a Schindler és a ThyssenKrupp⁴ – négy, az EK 81.[EUMSZ 101.] cikk (1) bekezdésébe ütköző egységes, összetett és folyamatos jogsértésben vettek részt négy tagállamban – Belgiumban, Luxemburgban, Hollandiában és Németországban. A társaságok felosztották egymás között a piacokat úgy, hogy megegyeztek a felvonók és mozgólépcsők értékesítésével, beépítésével,

¹ „A tanulmány a Pázmány Péter Katolikus Egyetem TÁMOP-4.2.1.B-11/2/KMR-2011-0002. sz. projektje (A tudományos kutatások kibontakoztatása a PPKE-n) keretében jelent meg.”

² Juliane Kokott főtanácsnok indítványa, C-501/11. P. sz., Schindler Holding Ltd és társai kontra Európai Bizottság és társai ügyben. Az ismertetés napja: 2013. április 18., 5 pont.

³ C-501/11. P. sz., Schindler Holding Ltd. és társai kontra Európai Bizottság és társai ügyben 2013. július 18-án hozott ítélet. [EBHT-000000.o.] 11. pont

⁴ Kokott főtanácsnok indítványa 6. pont

karbantartásával és korszerűsítésével összefüggő ajánlati felhívások és szerződések elosztásában, illetve azt összehangolták.⁵ A Schindler e kartellekben való részvételének időtartama tagállamonként változó volt, de minden esetben több évig tartott. Bizottság határozatban mind a négy kartelltevékenység miatt bírsággal sújtotta az adott kartellben részt vevő vállalkozásokat, amely bírság kiszámítása során az 1998. évi iránymutatásra támaszkodott. A Schindler esetében az anyavállalat felelősségét az egyes nemzeti leányvállalataival egyetemlegesen állapították meg, így a Bizottság határozatban a Schindlerrel szemben a négy jogsértésért ilyen módon összesen mintegy 143 millió euró bírságot szabott ki.⁶ Az anyavállalat egyetemleges felelősségének megállapítására a leányvállalataik által elkövetett, jogsértésekért azért került sor, mivel – az ítéletek szerint – a jogsértés időtartama alatt meghatározó befolyást gyakorolhattak azok üzletpolitikájára, és vélelmezhető, hogy e lehetőséggel éltek is.⁷ A Bizottság határozatával szemben a Schindler és leányvállalatai a Törvényszékhez fellebbeztek.

2) Pertörténet

a. A Törvényszék eljárása

Kereseti kérelmükben a fellebbezők elsődlegesen a Bizottság határozatának megsemmisítését, másodlagosan pedig a bírság csökkentését kérték.⁸ Keresetük alátámasztása érdekében a felek összesen tizenhárom jogalapra hivatkoztak:⁹ Az első jogalap a büntetések törvényessége elvének megsértésén alapul, mivel az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdése a bírságok kiszámítását illetően korlátlan mérlegelési jogkört biztosít a Bizottság számára. A második jogalap a visszaható hatály tilalma elvének az 1998. évi iránymutatás és a 2002. évi engedékenységi közlemény alkalmazásakor való megsértésén alapul. A harmadik jogalap a büntetések törvényessége elvének megsértésén, és azon alapul, hogy a Bizottság nem bírt hatáskörrel az 1998. évi iránymutatás elfogadására. A negyedik jogalap a 2002. évi engedékenységi közlemény jogellenességén alapul, mivel az sérti a nemo tenetur se ipsum accusare elvét, a nemo tenetur se ipsum prodere elvét (a továbbiakban együtt: nemo tenetur elve), az in dubio pro reo elvét és az arányosság elvét. Az ötödik jogalap a hatalommegosztás elvének megsértésén és a jogállamiság elveinek tiszteletben tartásán alapuló eljárás követelményeinek megsértésén alapul. A hatodik jogalap a felperesekkel szemben kiszabott bírságok tulajdonelvonó jellegén alapul. A hetedik és a nyolcadik jogalap azon alapul, hogy a bírságok kiindulási összegének megállapítása és az enyhítő körülmények értékelése során sérült az 1998. évi iránymutatás. A kilencedik jogalap azon alapul, hogy a Belgiumban, Németországban és Luxemburgban elkövetett jogsértésekért kiszabott bírságok összegének meghatározására az 1998. évi iránymutatás és a 2002. évi engedékenységi közlemény megsértésével került sor. A tízedik jogalap a bírságok összegének aránytalan jellegén alapul.

⁵ A Bíróság ítélete 12. pont

⁶ Kokott főtanácsnok indítványa 7-9. pont

⁷ T-138/07. sz., Schindler Holding Ltd. és társai kontra Európai Bizottság és társai ügyben 2011. július 13-án hozott ítélet. [EBHT-000000.o.] 23. pont.

⁸ A Bíróság ítélete 14. pont

⁹ A Bíróság ítélete 17. pont

A tizenegyedik jogalap azon alapul, hogy a megtámadott határozatot nem kézbesítették érvényesen a Schindler Holdingnak. A tizenkettedik jogalap a Schindler Holding felelősségének hiányán alapul. Végül a tizenharmadik jogalap az 1/2003 rendelet 23. cikke (2) bekezdésének megsértésén alapul.¹⁰

E jogalapokat a Törvényszék a következőképpen csoportosította: a felperesek több kifogását a határozat egészének jogszerűségére vonatkozóként értékelte,¹¹ így a hatalommegosztás elvének megsértésén és a jogállamiság elveinek tiszteletben tartásán alapuló eljárás követelményeinek megsértésén, a határozat érvényes kézbesítésének hiányán, és a Schindler Holding felelősségének hiányán alapulót.

A többi kifogást másodsorban vizsgálta, a következő sorrendben: először a büntetések törvényessége elvének megsértésén alapulót, a visszaható hatály tilalma elvének az 1998. évi iránymutatás és a 2002. évi engedékenységi közlemény alkalmazásakor való megsértésén alapulót, a büntetések törvényessége elvének megsértésén, és a Bizottság hatáskörének hiányán alapulót, valamint a 2002. évi engedékenységi közlemény jogellenességén alapulót, mivel „az sérti a nemo tenetur se ipsum accusare elvét, a nemo tenetur se ipsum prodere elvét [...], az in dubio pro reo elvét és az arányosság elvét”.¹² Ezt követően a Törvényszék a határozatot tulajdonelvonó jellegén alapuló kifogást vizsgálta meg, majd a bírság összegének meghatározására vonatkozó különböző kifogásokat, melyek szerint a bírságok kiindulási összegének megállapítása és az enyhítő körülmények értékelése során sérült az 1998. évi iránymutatás, a Belgiumban, Németországban és Luxemburgban elkövetett jogsértésekért kiszabott bírságok összegének meghatározására az 1998. évi iránymutatás és a 2002. évi engedékenységi közlemény megsértésével került sor, hivatkozás történt továbbá a bírságok összegének aránytalan jellegére, valamint az 1/2003 rendelet 23. cikke (2) bekezdésének megsértésére.¹³ A Törvényszék ítéletében e jogalapokat és a felek fellebbezését teljes egészében elutasította. A Törvényszék ítéletével szemben a felek az Európai Bírósághoz fellebbeztek.

b. A Bíróság eljárása

A fellebbezésben a Schindler-csoport többek között a Törvényszék ítéletének hatályon kívül helyezését, a Bizottság határozatának megsemmisítését, valamint a bírság törlését vagy csökkentését kérték.¹⁴ Fellebbezésük alátámasztása érdekében a Törvényszék előtt is hivatkozott tizenhárom jogalapra hivatkoztak.¹⁵

¹⁰ A Törvényszék ítélete 45. pont

¹¹ A Törvényszék ítélete 47. pont

¹² A Törvényszék ítélete 45. pont

¹³ A Törvényszék ítélete 48. pont

¹⁴ A Bíróság ítélete 20. pont

¹⁵ A Bíróság ítélete 23. pont

3) Az ítélet jogi érvelése

A hatalommegosztás elvének és a jogállamiság elveinek tiszteletben tartásán alapuló eljárás követelményeinek megsértésére alapított, első jogalap vonatkozásában a Bíróság kimondta, hogy az a tény, hogy a versenyjog területén a bíróságot kiszabó határozatokat a Bizottság fogadja el, nem pedig egy bíróság, önmagában nem sérti az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikkét.¹⁶ E vonatkozásban a Schindler-csoport által hivatkozott Menarini Diagnostics kontra Olaszország ügy 58. pontjában az Emberi Jogok Európai Bírósága is emlékeztet arra, hogy a közigazgatási hatóságoknak a versenyszabályok megsértésének üldözésére és megtorlására vonatkozó feladattal való megbízása nem összeegyeztethetetlen az Emberi Jogok Európai Egyezményével, amennyiben az érintett a határozattal szemben az EJEE 6. cikkében meghatározott biztosítékot garantáló bírósághoz fordulhat.¹⁷

Márpedig a hatékony bírói jogvédelem elvéről – amely az uniós jog általános elve, és az uniós jogban a Charta 47. cikkében jut kifejezésre – a Bíróság kimondta, hogy az EUMSZ-ben előírt jogszerűségi vizsgálaton túl az uniós bíróság az EUMSZ 261. cikknek megfelelően az 1/2003 rendelet 31. cikkében rögzített korlátlan felülvizsgálati jogkörrel bír, amely feljogosítja arra, hogy a Bizottság értékelését a sajátjával helyettesítse. Következésképpen a Bíróságnak megvan a felhatalmazása, hogy a kiszabott bírságot vagy kényszerítő bírságot törölje, csökkentse vagy növelje.¹⁸ Továbbá az uniós bíróság mind jogi, mind pedig ténybeli szempontból felülvizsgálatot gyakorol, és jogosult a bizonyítékokat értékelni, a megtámadott határozatot megsemmisíteni és a bírságok összegét módosítani. Mindezek következményeként a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy nem tűnik úgy, hogy az EUMSZ 263. cikkben előírt – és az 1/2003 rendelet 31. cikkében foglalt, a bírság összegére vonatkozó korlátlan felülvizsgálati jogkörrel kiegészített – jogszerűségi vizsgálat sérti a jelenleg a Charta 47. cikkében szereplő hatékony bírói jogvédelem elvére vonatkozó követelményeket.¹⁹ A Bíróság tehát a jogalapot, mint megalapozatlant elutasította.²⁰

A közvetlen bizonyítás-felvétel elvének megsértésére alapított jogalapról a bíróság kimondta, hogy az elvont módon megfogalmazott, és nem jelöli meg a megtámadott ítélet kifogásolt pontjait.²¹ Mivel ennél fogva túl homályos ahhoz, hogy meg lehessen válaszolni, a bíróság elfogadhatatlannak nyilvánította.²²

Az 1/2003 rendelet 23. cikkének a törvényesség elvének megsértése miatti érvénytelenségére alapított jogalapról a bíróság kimondta, hogy – az ítélezési gyakorlata értelmében – noha az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdése a Bizottságnak széles mérlegelési mozgásteret

¹⁶ A Bíróság ítélete 33. pont

¹⁷ Menarini Diagnostics S.R.L. v. Italy, Judgment of 27 September 2011, No. 43509/08, § 58.

¹⁸ Chalcor c. Bizottság 63.

¹⁹ Chalcor c. Bizottság 67.

²⁰ Bíróság ítélete 39. pont

²¹ Bíróság ítélete 44. pont

²² Bíróság ítélete 45 és 47.

enged, a Bizottság által tiszteletben tartandó, objektív kritériumok megállapításával korlátozza annak gyakorlását. Így egyrészt a kiszabható bírság összegének számszerűsíthető és abszolút felső határa van, ily módon az adott vállalkozással szemben kiszabható bírság maximális összege előre meghatározható. Így egy körütekintő – szükség esetén jogi tanácsokkal ellátott – gazdasági szereplő kellő pontossággal előre láthatja az adott magatartásért járó bírság kiszámításának módját és nagyságrendjét, és azon tény, hogy a gazdasági szereplő nem ismerheti előre pontosan a Bizottság által az egyes esetekben kiszabandó bírságok mértékét, nem jelenti a büntetések törvényessége elvének megsértését.²³

Negyedik jogalapjukban a fellebbezők az 1998. évi Iránymutatás érvényességét vitatták a Bizottság, mint jogalkotó szerv hatáskörének hiánya miatt. Érveik szerint a bírságkiszabás terén döntő jelentőséggel bíró iránymutatást a Tanácsnak kellett volna elfogadni jogalkotó minőségében. Ezzel kapcsolatban a bíróság megállapította, hogy az 1998. évi iránymutatás nem minősül jogalkotásnak, az csak olyan, a gyakorlatban követendő magatartási szabályt tartalmaz, amelytől a közigazgatás egyes esetekre nézve nem térhet el anélkül, hogy olyan magyarázatot ne adna erre, amely összeegyeztethető az egyenlő bánásmód elvével.²⁴ Figyelemmel arra, hogy a Szerződések egyetlen pontja sem tiltja az Intézmények számára, hogy ilyen követendő magatartási szabályokat írjanak elő,²⁵ a Bíróság a jogalapot „mint megalapozatlant elutasította.”²⁶

A fellebbezők visszaható hatály tilalma elvének megsértésén alapuló jogalapjával kapcsolatban a Bíróság kimondta, hogy a Bizottságnak a versenyjogi ügyekben kiszabott bírságok mértékére vonatkozó gyakorlata nem sérti sem a visszaható hatály tilalmának, sem pedig a bizalomvédelem elvét.²⁷

Az ártatlanság véelme elvének megsértésén alapuló jogalappal kapcsolatban a fellebbezők úgy érveltek, hogy a Bizottság nem tartja tiszteletben a jogsértések betudhatóságának alapvető elveit, hanem úgy tekinti, valamely társaság felelőssége attól a pillanattól fennáll, hogy annak egyik leányvállalatánál valamelyik alkalmazott munkavégzése során versenyjogot sértő magatartást tanúsított.²⁸ A jogalapot, mint újat, a Bíróság elfogadhatatlannak nyilvánította,²⁹ mivel az alkalmazottak magatartásának betudhatóságára a Törvényszék előtti eljárásban nem történt hivatkozás.³⁰

²³ Bíróság ítélete 58. és (lásd továbbá ebben az értelemben a C-266/06. P. sz., Evonik Degussa kontra Bizottság ügyben 2008. május 22-én hozott ítélet 50–55. pontját).

²⁴ C-397/03. P. sz., Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben 2006. május 18-án hozott ítélet [EBHT 2006., I-4429. o.] 91. pont

²⁵ A Bíróság ítélete 68. pont

²⁶ A Bíróság ítélete 69. pont

²⁷ A Bíróság ítélete 75. pont (lásd továbbá a fent hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 25. pontját, valamint a C-3/06. P. sz., Groupe Danone kontra Bizottság ügyben 2007. február 8-án hozott ítélet [EBHT 2007., I-1331. o.] 87–92. pontját).

²⁸ A Bíróság ítélete 77. pont

²⁹ A Bíróság ítélete 84. pont

³⁰ A Bíróság ítélete 83. pont

Hetedik jogalapjukban a fellebbezők arra hivatkoznak, hogy a Schindler Holdingnak a leányvállalatai által elkövetett jogsértésekért való egyetemleges felelősségének feltételei nem teljesülnek.³¹ A Bíróság ezzel kapcsolatban felhívja a figyelmet, hogy versenyjogi jogsértés esetén a vállalkozás fogalmát kell alkalmazni az EUMSZ 101. és EUMSZ 102. cikk értelmében szankcionálható elkövető megjelölésekor, nem pedig a társaság vagy a jogi személy jelenleg EUMSZ 54. cikkben alkalmazott fogalmát.³² A vállalkozás fogalmának az uniós bíróság által meghatározta definíciója pedig egy gazdasági egységet jelent, még akkor is, ha jogi szempontból e gazdasági egység több természetes vagy jogi személyből áll.³³ Ezen kívül, az anyavállalatnak a (szinte) kizárólagos tulajdonában álló leányvállalataiért való felelősségének vételeme azon alapul, hogy egészen rendkívüli körülmények hiányában az a társaság, amely a leányvállalata tőkéjében kizárólagos vagy majdnem kizárólagos részesedéssel bír, pusztán e részesedés alapján meghatározó befolyást gyakorolhat e leányvállalat magatartására. E vélelem azonban megdönthető, és a szóban forgó vélelmet megdönteni szándékozó jogalanyok feladata a leányvállalatot az anyavállalattal összekötő szervezeti, gazdasági és jogi kapcsolatokra vonatkozó összes olyan bizonyíték benyújtása, amelyről úgy vélik, hogy bizonyítja, hogy az anyavállalat és a leányvállalat nem alkot egyetlen gazdasági egységet, hanem a leányvállalat önálló piaci magatartást követ³⁴

A fellebbezők által hivatkozott, a Schindler Holding felelősségének hiányát megalapozni remélő azon tény, hogy a Schindler Holding megfeleléségi programot fogadott el, a Bíróság álláspontja szerint semmit nem változtat a vele szemben megállapított jogsértés megtörténtén, másrészt nem teszi lehetővé annak megállapítását, hogy a leányvállalatok önállóan határozták meg piaci magatartásukat.³⁵

Közvetetten a következő jogalap is az anyavállalat felelősségéhez kötődik, bár az, mint a bíróság felső határának megsértése kerül megnevezésre. A Bíróság e jogalapot elutasítva visszautal az előző jogalapra adott válaszára, mely szerint az anyavállalat és leányvállalatai egyetlen vállalkozásnak minősülnek jelen ügyben, így tehát a teljes csoport forgalmát kell alapul venni a bíróság összegének meghatározásakor.³⁶

A következő, kilencedik jogalapjukban a fellebbezők érvei szerint a Bizottság bírságkiszabása sérti a tulajdonjogot. A fellebbezők azonban a tulajdonjog védelmére, mint alapvető jogra soha nem hivatkoztak.³⁷ A Bíróság kifejti, hogy amennyiben a fellebbezők a Charta

³¹ A Bíróság ítélete 85. pont

³² A Bíróság ítélete 102. pont

³³ A Bíróság ítélete 103. pont, (lásd ebben az értelemben C-97/08. P. sz. ügy, Akzo Nobel NV és társai kontra Bizottság ügyben 2009. szeptember 10-én hozott ítélet [EBHT 2009., I-8237.o.] 55. pontját, valamint a C-521/09 P sz. ügy, Elf Aquitaine k. Bizottság [EBHT 2011. 00000. o.] ügyben hozott ítélet 53. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

³⁴ A Bíróság ítélete 109. (lásd a C-286/98. P. sz., Stora Kopparbergs Bergslags kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítélet [EBHT 2000., I-9925. o.] 29. pontját, a fent hivatkozott Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 61. pontját, valamint a fent hivatkozott Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 57. és 65. pontját).

³⁵ A Bíróság ítélete 113.

³⁶ A Bíróság ítélete 117 és 119.

³⁷ A Bíróság ítélete 126.

megsértésére hivatkoznak, azt csakis úgy tudják bizonyítani, hogy a Törvényszék tévesen alkalmazta a jogot a felülvizsgálat során, ha bizonyítják, hogy a Törvényszék a tulajdonhoz való jognak nem ugyanazt az értelmet és jelentőséget tulajdonította, mint az Emberi Jogok Európai Bírósága.³⁸

A Bíróság a bírság kiszámításának alapját képező alapösszegek túl magas voltával kapcsolatban felhozott érveket hatástalannak minősítette, így azokat is elutasította,³⁹ akárcsak a bírságok enyhítő körülmények miatti, túl csekély mértékű csökkentésére hivatkozó tizenegyedik⁴⁰, és a bírságok összegének együttműködés miatti, túl csekély mértékű csökkentése által a 2002. évi engedékenységi közlemény megsértésére alapított, tizenkettedik jogalapokat.⁴¹

A bírság összegének aránytalan jellegére alapított tizenharmadik jogalap részben visszatér az anyavállalat felelősségének kérdéséhez. A Bíróság ehelyütt vissza is utal a hetedik jogalpra adott válaszára a vállalkozás fogalma használatának jogszerűségét illetően.⁴²

A Bíróság rávilágított, hogy egy bírság aránytalansága nem állapítható meg kizárólag a számszerű összege alapján. Ez többek között a címzett teljesítőképességétől is függ.⁴³ A bíróság álláspontja egyértelmű arra nézve, hogy amennyiben a bírságot olyan vállalkozással szemben szabják ki, amely egy gazdasági egységet képez, és amely csupán alakilag áll több jogi személyből, ez utóbbiak teljesítőképességét nem lehet egyénileg figyelembe venni.⁴⁴

A Bíróság tehát a fellebbezők által felhozott egyetlen jogalaprak sem adott helyt, a fellebbezést teljes egészében elutasította.

4) A rendelkező rész és a ratio decidendi

Az Európai Bíróság a Schindler keresetét teljes egészében elutasította, és a pereszes felet kötelezte a költségek viselésére. A tizenhárom jogalap nagy részét a Bíróság részletekbe menően vizsgálta, néhányat azonban – mint újat – eljárási jogi jellegű aggályok miatt utasított el.

Ahogy arra Kokott Főtanácsnok Indítványa is kiválóan rámutat, az ügy számos alapvető jogkérdést vet fel a kartelltevékenység szankcionálásával összefüggésben. A Schindler – a Főtanácsnok szavaival élve – „alapvetően megkérdőjelezi a kartelljog végrehajtásának

³⁸ A Bíróság ítélete 128.

³⁹ A Bíróság ítélete 137.

⁴⁰ A Bíróság ítélete 139-144.

⁴¹ A Bíróság ítélete 160.

⁴² A Bíróság ítélete 167.

⁴³ A Bíróság ítélete 168.

⁴⁴ A Bíróság ítélete 169.

európai uniós rendszerét, beleértve az Európai Bizottság, mint versenyhatóság intézményi szerepét”.⁴⁵

Mindemellett a Schindler különösen a bírságkiszabás alapjául szolgáló 1/2003/EK rendelet 23. cikke (2) bekezdésének és az 1998. évi bizottsági iránymutatásnak (2) a jogszerűségét vonta kétségbe. Ezen kívül a Schindler nem fogadta el az anyavállalatoknak és a leányvállalatoknak az érdekkörükben végzett kartelltevékenységért való egyetemleges felelősségének uniós bíróságok által elismert elveit.⁴⁶

S valóban, a Schindler keresete valóban megkérdőjelezi az európai versenyjog egész rendszerét. Mondhatni teljes körű támadás alá veszi az egyes lehetséges alapjogi aggályokat, mindezen túl annak alapjainál kérdőjelezi meg a szankcionálás – bírságolás – rendjét, és többek közt alapjogi szempontból sérelmez egy igazán sajátos kérdést, a vállalkozások magatartásának betudhatóságát.

5) Az érvelés kritikája

Figyelembe véve, hogy a Schindler által felhozott tizenhárom jogalap egy igazán kiterjedt és komplex kérdéskört vetne fel, melynek részletes tárgyalása terjedelmi korlátok miatt nem lehetséges, e tanulmány jobbnak látja egy kérdésre, a vállalkozások magatartásának betudhatóságára összpontosítani.

A Schindler által felhozott tizenhárom jogalap közül több is foglalkozott az anyavállalt felelősségének kérdéskörével. Gyakorlatilag a leányvállalat magatartásáért való felelősség összes szegmensét körüljárták a Schindler által felhozott érvek. A tizenhárom jogalpból gyakorlatilag hat foglalkozik a kérdéssel: ártatlanság véelme elvének megsértésén alapuló jogalap, az anyavállalat egyetemleges felelősségének kérdését tárgyaló, valamint bírság felső határának kérdését, a bírság kiszámításának alapját képező alapösszegek túl magas voltát, és a bírság összegének aránytalan jellegét vitató jogalapok.

A Főtanácsnoki Indítvány az alapjogok szempontjából nézve is kitér a kérdésre. A Schindler beadványa ugyanis egyrészt az ártatlanság véelmére, mint alapvető jogra hivatkozik, mely – véleményük szerint – az anyavállalat felelőssége esetén sérelmet szenvedne. Erre a veszélyre korábban már a jogirodalom is felhívta a figyelmet⁴⁷. Ezúttal azonban az Európai Bíróság válaszolhatott volna a kérdésre, azonban nem tette. Érdekes a Főtanácsnoki Indítvány érvelése, amely teljes mértékben összhangban van a korábbi, a témára vonatkozó ítélkezési gyakorlattal. Miután a Főtanácsnok érvelésében ugyanis kimondja, hogy a fellebbezőknek a

⁴⁵ Kokott főtanácsnok indítványa 1. pont

⁴⁶ Kokott főtanácsnok indítványa 2. pont

⁴⁷ Karl HOFFSTETTER: EU Cartel Fining Laws and Policies in Urgent Need of Reform – A Rebuttal to Philip Lowe’s Article, Cartels, Fines and Due Process, *Competition Policy International*, November 2009 Release 2., 7-9., KERSTING Christian: Liability for Competition Law Infringements in a Group of Companies (Wettbewerbsrechtliche Haftung im Konzern) 1. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1884930 (Letöltve: 2013. szeptember 10.)

vétkesség elvére való utalásban igaza van, hangsúlyozza, hogy adott esetben nem a vétkesség vélelméről van szó. „A 100%-os vélelem sokkal inkább csupán tájékoztatást ad arról a kérdéstről, hogy milyen alkotóelemekből áll az a vállalkozás, amely – bizonyított módon szándékosan vagy gondatlanul – részt vett valamely kartellben.”⁴⁸ Ezzel szemben a Bíróság véleményét a kérdéstről nem tudjuk meg, a jogalapot ugyanis – mint újat, melyre a Törvényszék előtti eljárásban nem történt hivatkozás – elutasítja.

Bár az ártatlanság vélelmének megsértésén alapuló érvet a Bíróság ez ügyben, mint elfogadhatatlant, nem tárgyalta, az erősen kapcsolódik a következő, az anyavállalat egyetemleges felelősségén alapuló kérdéskörhöz. Ez utóbbival kapcsolatban az ítélet összecseng a Bíróság korábbi, e tárgykörben hozott ítéleteivel. Az Európai Unió Bíróságának ítélkezési gyakorlata szerint számos esetben sor kerülhet az anyavállalat felelősségének megállapítására a versenyszabályok leányvállalat általi megsértéséért. Ez azonban nem az „egyetemleges felelősség” esetén alapul, ahogy arra a Schindler hivatkozik, hanem az ún. „egyazon gazdasági egység” elvén. Az „egyazon gazdasági egység” doktrína értelmében az adott – akár elkülönült jogi személyiséggel rendelkező – gazdasági társaságok a versenyjog szempontjából nem minősülnek egymástól függetlennek, ha a leányvállalat nincs abban a helyzetben, hogy piaci magatartását önállóan határozza meg.⁴⁹

A személyes felelősség elve, mely szerint minden entitás a saját magatartásáért felelős, általánosan elterjedt Európában és az uniós jogban is. Ezen elv természetesen a versenyjogra is kiterjed, mint azt az Unió bíróságai is többször megerősítették.⁵⁰

Az anyavállalat mögöttes(nek tűnő) felelőssége azon alapszik, hogy az Európai Unió Működéséről Szóló Szerződés (EUMSZ) 101. cikke – mint közismert – a „vállalkozás” fogalmával operál, mely fogalom „sui generis, önálló versenyjogi értelmezést kap”⁵¹, és nem esik egybe egyetlen jogi személy kategóriával sem.⁵² Adott tehát egy jogszabály, mely alapján sor kerül majd a jogkövetkezmények megállapítására, s az a „vállalkozás” fogalmát használja. Ezzel szemben a versenyhatósági határozat címzettjének szükségképpen valamely jogalanynak (pl. jogi személynek) kell lennie. Az anya- és leányvállalat versenyjogi felelősségével kapcsolatos problémák abból fakadnak, „hogy a versenyjogi szabályok címzettjei és a versenyhatóságok határozatainak címzettjei nem szükségképpen azonosak.”⁵³ A Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata értelmében tehát versenyjogot ugyanaz a vállalkozás sértette meg, amelyet felelősségre vonnak, tekintet nélkül arra, hogy ezt a vállalkozást egy,

⁴⁸ Kokott főtanácsnok indítványa 117-118. pont

⁴⁹ Juliane Kokott Főtanácsnoki indítványa C-97/08. P. sz. ügy Akzo Nobel NV és társai k. az Európai Közösségek Bizottsága [EBHT 2009., I-08237 .o.] 2. pont, Akzo ügy 4. pont, 107/82. sz., AEG Telefunken kontra Bizottság ügyben 1983. október 25-én hozott ítélet [EBHT 1982., 3151. o.](AEG ügy) 49. pont, Stora-ügy 26. pont.

⁵⁰ Ld. pl. T-117/07. és T-121/07. sz. egyesített ügyek, Areva és társai kontra Bizottság [EBHT 2011. 00000. o.] (Areva ügy) 65. pont, C- 48/69. sz. ügy, ICI kontra Bizottság [EBHT 1972., 619. o.] 131–141. pont; C-49/92. P. sz. ügy, Bizottság kontra Anic Partecipazioni [EBHT 1999., I-4125. o.] 78. pont, C-280/06. sz. ügy, ETI és társai [EBHT 2007., I-10893. o.] 39. pontja.

⁵¹ OSZTOVITS András /szerk./: *Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata*, II. kötet, CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Budapest, 2011., 1825.

⁵² OSZTOVITS (50. lj.) 1828.

⁵³ Juliane Kokott Főtanácsnoki indítványa C-97/08. P. sz. ügy Akzo Nobel NV és társai k. az Európai Közösségek Bizottsága 36. pont.

avagy több (jogi) személy alkotja. A kérdés tehát az, hogy mi alapján betudható egy magatartás valamely jogalanynak, azaz esetlegesen elkülönült jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társaságok mikor alkotnak egy gazdasági egységet.

Az uniós esetjog annak kérdésében konzekvens, hogy a leányvállalat magatartása akkor tudható be az anyavállalatnak – azaz akkor képeznek azonos gazdasági egységet – ha az anyavállalat leányvállalataira meghatározó befolyást gyakorol. Megfordítva: a leányvállalat nincs abban a helyzetben, hogy piaci magatartását önállóan alakítsa.⁵⁴ Ha bizonyítást nyer, hogy az anyavállalat hatással van a leányvállalat piaci magatartásának meghatározására, akkor egyrészt az anyavállalat és leányvállalatai együttesen és egyetemlegesen felelősek a versenyfelügyeleti bírság megfizetéséért⁵⁵, másrészt a bírság maximuma elérheti a vállalatcsoport együttes éves árbevételének 10%-át az uniós jog értelmében. Mindebből kitűnik, hogy a bírságra vonatkozó három kérdés tárgyalásának előkérdése az anyavállalat felelősségének megállapítása.

6) Az ítélet jelentősége

Az ítélet 109. pontjában a Bíróság kimondta, hogy az, hogy valamely leányvállalat a piaci magatartása tekintetében az anyavállalata meghatározó befolyása alatt áll-e, nem kizárólag attól függ, hogy ki határozza meg a szűk értelemben vett üzletpolitikáját, végső soron ugyanis a leányvállalat piaci magatartását az anyavállalattal fennálló gazdasági, szervezeti és jogi kapcsolatával összefüggő valamennyi releváns szempont befolyásolhatja. Ennek megfelelően a Bíróság elismerte, hogy a 100%-os vélelem megdöntése tekintetében ezen összes szempont jelentőséggel bír, és következésképpen a tágabb értelemben vett üzletpolitikára gyakorolt befolyás hiányának bizonyítása a meghatározó. A Törvényszék ítéletének 84-90. pontjaiban foglalkozott a vélelem megdöntésének kérdésével.

Először vizsgálta a felperesek által hivatkozott azon tényt, hogy a Schindler Holding nem adott a leányvállalatainak olyan utasításokat, amelyek a jelen ügyben lehetővé tették vagy ösztönözték volna az EK 81. cikkel [EUMSZ 101] ellentétes kapcsolatokat, és hogy nem volt tudomása ilyen kapcsolatokról. A Törvényszék szerint ez azonban nem minősül a leányvállalatok önállóságának bizonyítására alkalmas elemnek, a leányvállalat jogsértő magatartása anyavállalatnak való betudásához ugyanis nem szükséges az, hogy az anyavállalat befolyást gyakoroljon leányvállalatának politikájára a jogsértés tárgyát képező adott területen.⁵⁶

Azon érvet, miszerint a Schindler Holding leányvállalatai az érintett országokban mindig önállóan tevékenykedtek, anélkül hogy a Schindler Holding befolyásolta volna mindennapi

⁵⁴ Ibid. 2. pont, Akzo ügy (32. lj.) 4. pont, 107/82. sz., AEG Telefonken kontra Bizottság ügyben 1983. október 25-én hozott ítélet [EBHT 1982., 3151. o.](AEG ügy) 49. pont, C-268/98. P. sz. ügy, Stora Kopparbergs Bergslags kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítélet [EBHT 2000., I-9925. o.] 29. pont 26. pont

⁵⁵ Akzo ügy (32. lj.) 1. pont

⁵⁶ A Törvényszék ítélete 85. pont

tevékenységeiket, a „közbeszerzési szerződések elnyerését”, a szerződések megkötését vagy árpolitikájukat, mivel a Schindler Holdingot csak azon piacokról tájékoztatták, ahol veszteségek jelentkezhetnek, A Törvényszék szintén elutasította. A Törvényszék szerint ugyanis ezen állítások – még ha bizonyítást nyernek is – semmiképpen nem lennének elegendők a vélelem megdöntéséhez. Az ítélkezési gyakorlatból kitűnik, hogy a felperesek által hivatkozott elemeken kívül más elemek is a leányvállalat üzletpolitikájának fogalmába tartoznak az EUMSZ 101. cikknek az anyavállalatra való alkalmazásában. Ezzel kapcsolatban fontos kiemelni a Törvényszék azon megállapítását, mely szerint annak megállapításában, hogy ugyanazon csoport részét képező társaság egy gazdasági egységet alkot-e, annak vizsgálata, hogy az anyavállalatnak lehetősége volt-e befolyásolni az árpolitikát, a gyártási és forgalmazási tevékenységeket, az értékesítési célkitűzéseket, a bruttó hasznot, az értékesítési költségeket, a „cash flow”-t, az árukészletet és a marketinget szükséges, de nem elégséges. Az ítélet alapján ugyanis, nem csupán ezen aspektusok tartoznak a leányvállalat üzletpolitikájának fogalmába az EUMSZ 101. és 102..cikk az anyavállalatra való alkalmazásában.⁵⁷

Az ítélet egyik legfontosabb pontjának, és az anyavállalat felelőssége megállapításának szempontjából újítónak mondható a Törvényszék ítéletének 88. pontja, ahol a Törvényszék kimondja, hogy „azon tény, hogy a Schindler Holding megtett minden tőle telhetőt annak megakadályozása érdekében, hogy leányvállalatai az EK 81. cikkbe [EUMSZ 101.] ütköző magatartást folytassanak, különösen a versenyjog és az azzal összefüggő iránymutatások leányvállalatok általi megsértésének megakadályozását célzó magatartási kódex elfogadásával, egyrésztől semmit nem változtat a vele szemben megállapított jogsértés megtörténtén, másrésztől pedig nem teszi lehetővé annak bizonyítását, hogy az említett leányvállalatok önállóan határozták meg üzletpolitikájukat. Épp ellenkezőleg, az említett magatartási kódexnek a Schindler Holding leányvállalatai keretében való alkalmazása inkább arra utal, hogy az anyavállalat ténylegesen irányította leányvállalatai üzletpolitikáját, annál is inkább, mivel maguk a felperesek azt állították, hogy a magatartási kódex betartását rendszeres felülvizsgálatok és más, a Schindler Holdingnak a versenyszabályoknak való megfelelés végrehajtásával megbízott alkalmazottja (compliance officer) által hozott intézkedések révén ellenőrizték.”⁵⁸

Ez a pont jelentős kérdéseket vet fel a (szinte) száz százalékos tulajdonos anyavállalat felelősségének megdöntésével kapcsolatban. Az ún. Akzo-vélelem megdöntése gyakorlatilag a névadó ítélet óta foglalkoztatja mind a gyakorló jogászokat, mind a jogirodalmat. A vélelem megdönthetősége mellett az uniós jogalkalmazók rendszeresen kiállnak, így jelen ítéletben is. Arra azonban, hogyan is dönthető meg e vélelem, mindezidáig nem született tényleges válasz.

A szkeptikusok közül sokan gondolják úgy, hogy a vélelem de facto megdönthetetlen. A közelmúltban a vélelem megdönthetőségében kevésbé bizakodók a felelősség kizárására

⁵⁷ A Törvényszék ítélete 86. pont

⁵⁸ A Törvényszék ítélete 88. pont

cégcsoporton belüli compliance programokat javasoltak.⁵⁹ A közelmúltig általánosnak volt mondható a vélekedés, mely szerint ez megoldaná a bizonyítás problémáját.

Jelen ítélet azonban nemleges választ ad a megfelelőségi programoknak – magatartási kódexeknek – az Akzo-vélelem megdöntésében való lehetséges szerepére. Nemcsak hogy bizonyító szerepüket nem fogadja el, épp ellenkezőleg: annak bizonyítékaként szolgál az ítélet érvelése szerint, hogy az anyavállalat meghatározó befolyást gyakorolt a leányvállalat üzletpolitikájára a magatartási kódexek és a compliance officer döntései által.

Az ítélet tehát, ha arra nem is ad választ, hogyan lehetséges az Akzo-vélelem megdöntése, arra mindenképp példával szolgál, hogyan nem lehetséges.

⁵⁹ Julian JOSHUA– Yves BOTTEMAN– Laura ATLEE: “You Can’t Beat the Percentage” – the Parental liability Presumption in EU Cartel Enforcement, *The European Antitrust Review* 2012. *Global Competition Review*, 2011. 7.